

Amikor 1852 januárjában Makk tüzérezredes erdélyi szervezkedését leleplezték, és az ezredesnek menekülnie kellett, úgy tűnt minden remény elvész, amit Kossuth a szabadságharc újrakezdéséhez, Magyarország függetlenségének gyors kivívásához fűzött. Az ezredes azonban meggyőzte a volt kormányzó elnököt, hogy a szervezet él, még ha némely tagjait letartóztatták is. Sőt, biztosította Kossuthot, hogy nemcsak Erdély, de az ország nagy része készen áll a harc folytatására. Erről, mint mondta, írásos dokumentumai voltak, sajnos ezek Erdélyben maradtak, de az osztrákok biztosan nem tudják elolvasni, mert titkosírással írta őket. (Ezt a titkosírást 1978-ban sikerült megfejtenie Jéki Lászlónak.) Kossuth számára ott helyben, fejből lejegyezte, hogy megyénként hány száz (sőt ezer) azonnal fegyverbe szólítható ember vár a hívó szóra. Hogy ezeket a fantasztikus számokat, amelyek Kossuth iratai között ránk maradtak, honnan vette, azt valószínűleg sosem fogjuk megfejteni.

Kossuth mindenesetre megbízott Makkban, és megbízott a magyar helyzetről adott leírásában is. Az ember könnyen elhiszi, amit hinni szeretne.

Történetünk hőse, Jean-Paul Gaultier épp ekkoriban érkezett Londonba, és mint oly sokan, szeretett volna Kossuth közelébe kerülni. Az előbb fogadni sem akarta, ami nem meglepetés, ha figyelembe vesszük, mekkora volt körülötte a felhajtás. A biliárdkirály, ahogy akkoriban emlegették Európa fővárosaiban, Párizsból érkezett, ahol a klubok, szalonok versengtek érte. Azt beszéltek, hogy Charles-Louis Bonaparte, az elnök maga is játszott vele egy partit (és nyert).

Csupa titok vette körül Londonban is. A legnagyobbat, azt, hogyan lett egy magyar cigánygyerekből Jean-Paul Gaultier néven Európa-szerte ismert biliárdzsonglőr, senki sem tudta. Ehhez ismerniük kellett volna Jean és Charlotte Gaultiert. Tőlük, ettől a napóleoni háborúk utáni évtizedben Európában bolyongó francia mutatványos házaspártól kellett volna megkérdezni, miért vitték magukkal ezt a gyereket, hogyan nevelték fel, hogyan vették észre különleges tehetségét a zöld bársonnyal borított asztal művészete iránt, hogyan sajátította el mindenféle körökben forogva ez a gyerek húszéves korára az illő viselkedés szabályait, miközben a magyar mellett hat nyelven tanult meg tökéletes kiejtéssel megszólalni.

Kossuth később mégis bizalmi emberei közé engedte a fiatalembert. Szüksége volt ugyanis valakire, aki minden gyanún felül állt itthon, és akit így ebben a helyzetben is Magyarországra küldhetett. Végül két embert bízott meg, hogy térjenek haza: Várady József volt honvéd főhadnagyot Erdélybe, az ottani szervezkedés feltámasztására, és a fiatal János cigányt, akarom mondani Jean-Paul Gaultiert. Az lett a feladata, hogy biliárdozás ürügyén bejárva a magyar megyéket, mérje fel egy felkelés lehetséges támogatottságát.

Így jutott el hőszünk 1852 nyarán Nógrádba, Balassagyarmatra is.

*

Amikor az Európa-szerte ismert, mondhatni világhírű Jean-Paul Gaultiert Gyarmatra várták, a megyeháza előtti téren már dél körül kisebb csődület keletkezett. A csendőrség kapitánya fontolgatni kezdte, nem kellene-e közbeavatkoznia, megakadályozandó az esetleges rendbontást. Csak hát mit gondolnának róla, meg a nógrádi csendbiztosságról, ha egy jelentéktelen biliárdjátékos miatt utcára küldené a csendőreit. Nem értenek ott fenn azok semmit ebből az átkozott helyzetből, ahol még a legmegbízhatóbb fekete-sárga szívben is van egy csücsök, amely a rebellióért és Kossuthért lelkesedik.

A tömegoszlatásra aztán nem került sor, tekintve, hogy a vendég váratlanul, a jelzettnél korábban érkezett meg a térre. Amikor kiszállt a kétülékes fogatból, a helybéli algimnázium diákjai – persze szöveg nélkül, csak úgy lalázva – elénekelték Erkel úr betiltás alatt lévő szerzeményét, amelyet Kölcsey versére komponált, majd a megyei főjegyző tizenhét éves, bájos leánykája illendő pukkedli kíséretében egy piros-fehér szalagokkal átkötött, zöld

levelekkel körülvett virágcsokrot nyújtott át a férfinak, némileg elpirulva a megtiszteltetéstől. Az köszönettel átvette a virágot, és nem tett semmilyen megjegyzést a színekre, amivel osztatlan sikert aratott a helyi (betiltott) kaszinó vezetőségi tagjainál. Ők ugyanis három napig arról vitatkoztak, hogy a kokárdában milyen sorrendben kell állniuk a színeknek, hogy vajon a zöld kívül vagy belül helyezendő-e el, és ennek megfelelően nem lett volna-e helyesebb, ha fordítva állítják össze a csokrot. Piros és fehér virágokból, melyeket zöld szalag tartana össze.

Ezt követően a vendég a megyei urak kíséretében felballagott a megyeháza első emeletén található, nagyszerű, hazafias üvegeképekkel és történelmi freskókkal ékesített díszterembe, ahol is kisebb ünnepségre került sor. Ennek fénypontjaként az alispán méltatta a látogatás jelentőségét, rámutatván, hogy lám, a magyar megmutatta már a civilizált Nyugatnak, mire képes. „És – zengte mély, szónokláshoz szokott hangján, melyet legutóbb a Ferenc József születésnapja alkalmából rendezett fényes ünnepélyen hallhatott az érdeemes gyülekezet – ahogy ma a zöld asztalon, úgy nemsokára bizonyára tágasabb téreken is eljövend a győzelmek ideje a magyarság számára.” Szavait egyetértőleg verték vissza a lépcsőház fehérmárvány oszlopai.

Az esti bankett után, melyen a nógrádi urak mértéktelen mennyiségű bor elfogyasztásával tettek hitet hazájuk iránti fájdalommal teli szeretetükről, szinte kézről kézre adták az illusztris vendéget, akinek így csak igen későn sikerült lefeküdnie. Másnap aztán csak dél felé, egy könnyű reggeli után ült fel Madách Imre kocsijára, hogy vele együtt Csesztvére látogasson. Madáchról köztudomású volt, hogy szenvedélyes játékos, senkit sem lepett meg, hogy a biliárdkirályt otthonába invitálta.

*

Csesztvére érve, miután elfoglalta a számára előkészített vendégszobát, és némileg felfrissítette magát, a vendégnek meg kellett csodálnia a felső parkot, amely a kúria mögött, a dombtetőn nyúlt el a messzeségbe. A kora este kellemes nyári időt hozott, a hosszú út után Jean-Paul szívesen sétált vendéglátóival a gondosan felszórt ösvényeken. Madách a gazdálkodás átalakításával kapcsolatos terveit magyarázta, felesége inkább a virágokat dicsérte, amelyek személyes gondnoksága alatt álltak: a kúria előtti térség mért ágyásait, a fehérre festett lécrácsokon pompázó vörös futórozákat mutogatta, amelyek mind-mind törődésről és szeretetről beszéltek. Kissé lejjebb, a domb peremén hatalmas hársfa árnyékolt be egy asztalt.

– Emi ilyenkor nyáron ott szokott dolgozni – mutatta Erzsike, akinek lányosan karcsú termetén, mozgékony-ságán nem hagyott nyomot a három szülés, és aki ideges érzékenységgel valóban rászolgált a Lidércke névre, melyen a házigazda némelykor emlegetni szokta, ha feleségére terelődött a szó. – Mert Emi költő, tudja?! – nézett férjére ragyogó arccal. – Verseket ír. Fel szokta nékem olvasni őket.

És természetesen meg kellett csodálni a két gyermeket is, akiket a dajka behozott, hogy lefekvés előtt elköszönjenek a szüleiktől. Az apjáért rajongó, komoly tekintetű, zöld szemű kislányt, Jolánkát, aki nemrég múlt egyéves, és a sokkal anyásabb, most is annak szoknyájába kapaszkodó Alikát, a család reménységét, aki egy kicsit kárptólás is volt a csak néhány percet élt első fiúért, aki az apja, nagyapja nevét örökölt volna tovább, és akinek halálát a sztrigovai nagymama sohasem bocsátotta meg menyének, mintha legalább is a tragédia Erzsike hibája lett volna.

– Hozzánk nemigen jár senki – mesélte az asszony, már a vacsoránál a vendégnek.

– Azért Szontagh néha benéz – igazította ki a férje. – Bár mostanában annak is van elég baja. Nemrég halt meg az apja – magyarázta.

– Őt nem állom – mondta Erzsike, és hangjában hűvös borzongás mocorgott. – Olyan hideg. Nincsen benne szeretet.

Egy percig csend volt: a cseléd feltálta a hideg sültet.

– Szépen élnek itt – mondta aztán a vendég.

– Mióta Emi felhagyott a politizálással, boldogok vagyunk ebben a kis fészekben. A társaság se hiányzik anynyira. Itt ez a két gyönyörű gyerek... – A nő kissé elpirult. Így talán még szebb volt. – És Emi szeretne még egy kisfiút.

– Gratulálok – mosolyodott el a vendég. – Nem jó mostanában politizálni – mondta aztán.

– Visszavonultam. A megyei élettől – tette hozzá Madách.

- Helyes – mondta Jean-Paul.
- Inkább meséljen valamit nekünk! – kérlelte a vendéget Erzsike a vacsora vége felé, amikor már a kecskesajtnál és a gyümölcsöknél tartottak. – Milyen a világ másfelé? Biztosan rengeteg érdekes emberrel találkozott!
- Ez igaz – mondta a vendég. – Az emberek mindenütt nagyon érdekesek.
- Emi azt mesélte, maga járt Bécsben! Meg Párizsban, Londonban! De jó is volna mindet látni!
- Bizony, szép – bólogatott a házigazda.
- Tényleg járt az angol királyi udvarban is? – kérdezte a fiatalasszony.
- Igen – mondta a vendég.
- Meséljen, kérem, meséljen! Milyen a királynő? Tényleg szép és fiatal?

*

És Jean-Paulnak mesélnie kellett. El kellett mondania, hogy még csak néhány hete volt Londonban, amikor váratlanul arany keretes meghívót kézbesítettek neki, amely arról értesítette, hogy joga van megjelenni Viktória királynőnek a Buckingham-palotában a következő hét péntek délutánján négy óraker sorra kerülő fogadásán. A meghívó tartalmazta a megjelenésre, az érkezésre vonatkozó megfelelő utasításokat, és egy mellékelt kis kártyán az angol etikett betartandó legfontosabb szabályait.

Mint később, amikor a királynő biztonságáért felelős udvarhölgy, a már nem egészen fiatal Lady Granger a balmazdába és ágyába fogadta, Jean-Paul értesült róla, hogy a meghívás mögött az udvarhölgyeknek az idegen iránti szokatlanul nagy érdeklődése állt. Lady Granger, aki egyébként visszafogottságáról és megfontoltságáról volt híres, erről beszámolva valósággal kikelt magából, és a királynőnek azt mondta, idézem, „mint a walesi birkák az esti takarmányért, ezek úgy epekednek az osztrák (sic!) jövevény után”.

Jean-Paul örült a meghívásnak. A Buckingham-palotára egyébként is kíváncsi volt, hallotta, hogy Viktória tette királyi székhellyé, és az általa elrendelt nagy átalakítások csak pár éve lettek készen (igaz, a nevezetes, több mint hatszázötven négyzetméteres báltermet még nem használhatták). Olvasta, hogy a palota sárga és arany belső árnyalataival valamiképpen az angol birodalom biztonságát, érinthetlenségét és gazdagságát van hivatott kifejezni.

A vendég tehát az előírásoknak megfelelően a fogadás kezdete előtt egy órával, az előírt öltözékben már ott álldogált a hozzá hasonló szerencsések között, akiknek megadott, hogy ezen a napon láthassák a királynőt.

Minden a szokásos rituálék szerint zajlott. Pontosan négy óraker bejelentették a királynőt, kitarult az ajtó, és a teremben két sorban felsorakoztak az előírásoknak megfelelően lehajtották fejüket.

A fiatal királynő kissé mereven, arcán zárkózott mosollyal, határozott léptekkel haladt végig a fogadáson megjelent hölgyek és urak sorfalai között. Úgy tűnt, a ceremónia szabályos véghezvitele teljes lényét lefoglalja, talán nem is látja, mi történik körülötte.

Annál nagyobb volt a meglepetés, amikor Jean-Paul Gaultierhez érve hirtelen megállt, odafordult a mélyen meghajolva álló, sötét bőrű fiatalemberhez, és tiszta franciasággal megkérdezte:

– Maga osztrák vagy francia?

Az események ilyen, minden szabályt megsértő alakulása egy pillanatnyi döbbenetet keltett, még az itt-ott összesűgő ajkak susogását is hallani lehetett.

– Magyar vagyok, tündökletes fenség – felelte tökéletes angolsággal a kérdező, és felegyenesedve viszonzotta a fiatal királynő kutató tekintetét.

Ez a tette végképp etikettsérsítő volt, annyira, hogy most már kisebb moraj hallatszott a teremben. A királynő azonban ezt nem hallotta (vagy nem akarta hallani). Újra megszólalt, most már ő is angolul:

– Maguk magyarok mind olyan meglepőek. Magyar volt az a Kempelen is, aki azt a sakkozó bábút csinálta. A törököt. Azt mesélik, olyan mulatságos turbánja volt. A nagybátyám játszott ellene. De vesztett. Ő elég gyakran vesztett – tette hozzá. Egy pillanatig csend volt. Viktória arcán mintha felhő suhant volna át. Aztán folytatta: – Járt országomban mostanában egy másik magyar is. Valami Kossuth. Zajos sikere volt.

– Kossuth nagyszerű férfiú – szólalt meg újra Jean-Paul. – A magyar szabadság atyja.

– Bizonyára – mondta Viktória, de közben már újra felöltötte arcára a ceremóniális, szenttelen mosolyt, és továbbhaladt kijelölt útján.

*

– És mondja, mit viselt a királynő? És egyáltalán: mi a divat most Európában? – kérdezte Erzsike.

– A királynő szép és elegáns. Pompája szinte leírhatatlan. Alakja karcsú, tartása fenséges, tekintete éles, körülötte csupa sugárzás a levegő – magyarázta a vendég, s szavaiból érződött, Viktória királynő valóban lenyűgözte őt. – Olyan fehér atlaszselyem ruhát viselt, amelynek anyagából négy-öt közönségesebb öltözék kitelne. A ruhán a mell fölött bal oldalon vörös rubinokkal ékes pillangó, nyakában dupla gyöngysor, hajában briliánsokkal kirakott női korona. Úgy suhogott végig a termen, mintha nem is emberi lény, de valami tündér volna.

Csend lett, mintha mindannyian egy pillanatra a Buckingham-palota békés világába repültek volna. Jean-Paul kivárt, aztán folytatta:

– Különbözik a divat járja most a világban. Mindent legyőz a krinolin. Ez a furcsa túlzás, amely eltorzítja, elrejtja a női alak szépségét. Mindent elrejt a vaspánt. Senki sem karcsú, senki sem széles derekú ebben a világban: minden nő egyformán erőltetett, kihívó, feltűnő. A kalitka persze nemcsak a nőket zárja el a férfiak közeledésétől, de a férfiszíveket is beszippantja a maga titokzatoságával. A szoknyák anyaga taft, brokát, selyem, moaré. És mind össze-vissza telis-tele fodrokkal: mintha virágok nyílnának rajtuk. A nyári ruha is csupa hab mostanában: a krepp, a muszlin, a tüll uralkodik.

– Jaj, Istenem, de gyönyörű! – sóhajtott Madáchné. – Emi, ugye hozatsz nekem is pár új ruhát?

– Erzsi, Erzsi! – komolyodott el a ház ura. – Hozatnék én tenéked mindent, ami szép, de lássad, mifelénk bizony most nagyon másfajta világ van. Se pénz, se kedv, se társaság.

– Hát igen – mondta a vendég. – Párizs most élvezi az újfajta békét, melyben egymáshoz hasonló és egyenlő emberek tömegévé olvadhatnak össze. Fölöttük pedig, ahogy egy francia barátom megfogalmazta, ott lebeg egy végtelen és oltalmazó hatalom, a köztársaság első emberéé, a kis Napóleoné, ahogy csúfondárosan nevezni szokták. Egy újfajta hatalom, amely egymaga akar gondoskodni mindenki kedvteléseiről, és örködni mindenki sorsa felett. Az atyai hatalomhoz hasonlít, amelynek minden vágya végérvényesen gyermeki szinten tartani a polgárokat. Készségesen munkálkodik boldogságukért, cserében föltétlen uruk ő akar lenni. Előre látja és kielégíti szükségleteiket, megkönnyíti örömeik megszerzését, de mindenre ráteszi a kezét. Nem töri meg az akaratot, csak ellágyítja, nem zsarnokoskodik, csak elszürkít, bárgyúvá tesz egészen.

– Egykor boldogan fognak még megemlékezni ezekről a békeidőkről – mondta Madách.

– Lehet – bólintott a vendég. – Az embereknek, úgy látszik, nem kell a szabadság.

*

A háziasszony nemsokára elköszönt, és a két úr a kellemes, bőséges vacsora után a kúria keleti sarkán álló biliárdszobába vonult. Felizzottak a szivarok, a szobát csend ülte meg, melyet csak a csontgolyók csattogása tört meg. A játék elég feszülten indult, a két játékos egymás tudását puhította. Aztán ahogy lassan belemelegedtek a játékba, már-már barátságosra vált a légkör, amikor Madách Imre hirtelen félredobta a dákót, és dühösen felkiáltott:

– Uram! Már megbocsásson! Ön csal!

– De kérem! – mondta a vendég.

– Igenis csal! – ismételte meg a házigazda. – Ön vesztesre játszik!

– Észrevette? – nevette el magát a vendég.

– Hogyne vettem volna észre – méltatlankodott, de már kevésbé emelt hangon a házigazda.

– Tudja, uram, fél Magyarországot végigjátszottam az elmúlt hetekben, de még senki nem tiltakozott, amiért nyert ellenem. Önben nincs hiúság?

– Hogyne volna – mosolyodott el bajusza alatt most már a házigazda is. – Költő vagyok, nincs ennél nagyobb hiúság. Nem akarok semmi középszerűt a világ elé adni.

– Azért még játszhatunk? – kérdezte a vendég.

– Hogyne. De csak nyílt kártyákkal.

– Jól van, beszéljünk nyíltan – mondta a vendég, miközben egyik golyót a másik után küldte a lyukakba. – Ön túlságosan sokat kockáztat. Gyarmat tele van azzal a hírrel, hogy maga befogad minden bujdosót. Ott tudtam

meg azt is, hogy az erdőkerülője vagy vadásza lelepleződött. A napokban le fogják tartóztatni. Pedig apánk nem örülne neki.

– Kossuthra gondol?

– Én nem gondolok senkire. De óvatosságra inteném.

– Legyen nyugodt. Szegény erdőkerülőm már hónapokkal ezelőtt azt az üzenetet kapta, hogy haldoklik a felesége. S erre a híre még aznap elutazott. Csak az Isten a tudója, most merre jár.

– A felesége?

– Úgy mondták.

– Értem – mondta a vendég.

– Most inkább játsszunk! De jól vigyázzon, mert most ügyesebb leszek! – mondta a házigazda.

*

– De miért jön haza egy ilyen ember? – kérdezte később Madách. – Aki előtt nyitva a világ?

– Magyar vagyok – felelte minden pátosz nélkül a vendég.

A házigazda, aki éppen előrehajolva szemlélte a golyók elhelyezkedését, félig fölegyenesedett, mintha mondani akart volna valamit, aztán mégsem szólalt meg. De elfojtott indulatában a kék golyót akkora lendülettel indította el, hogy az kiugrott az asztalról.

– Igen, igaza van – mondta Jean-Paul, mintha olvasott volna a másik gondolatában. Lehajolt, felvette a lerepült golyót, és visszatette az asztalra. – Furcsa egy nemzet a miénk. Bárhová mentem a világon, mindenütt magyarként néztek rám. Ha akartam se tudtam volna megszabadulni ettől. És én büszkén vallottam magam magyarnak mindenütt. A Bolyaik, a Wesselényik, az Esterházyk, a Széchenyik népéből valónak. Szerezhetek hírt, nevet a civilizált világban. A hazámnak szerzem. A híreket tán itthon is számon tartják. De ha átjövök a Lajtán, minden megváltozik. Egy cigány, gondolják, ha meglátnak valahol. Esetleg majd, ha meghalok. Talán. Nem tudom, ismeri-e a mondást: a halott zsidó jó zsidó.

– Reményire céloz? Görgey hegedűsére? Mi van vele?

– Ő él, hála Istennek. Weimarban találkoztunk. Lisztnél járt. Fantasztikus tehetség, de egyelőre ismert támogatókra is szüksége van. Meglátja, hamar világhírű művész lesz belőle. Amikor Londonban jártam, hallottam, hogy ott az udvarnál is szívesen látnák. De ő most Amerikába készül. Még tanulni akar.

– Itthon ő se kellett. A Téreyék kikoszarzták – mondta Madách.

– Szegény Mari. Végigasszisztálta a Szendrey Julis szerelmi történetét, rajta viszont senki se segített. Bár ki tudja, hátha így jobb neki. Edének most se pénze, se hazája.

– Majd visszafogadják, ha már az egész világ a lába előtt hever – legyintett a ház ura.

*

– Én mégis tartok tőle, hogy baj lesz ebből a nagy bizalomból – mondta a vendég, amikor már a fehér csempés kályha melletti karosszékekben pihenték ki a jó kétórás biliárdparti fáradalmait. Amelyet persze toronymagasán Jean-Paul nyert meg. – Ebben az országban ma mindenkinek két szíve van. És soha nem tudni, mikor ke-rekedik felül a fekete-sárga kór. Valami Hoitsy Miksát emlegettek nekem tegnap. És amit mondtak róla, az egy csöppet se tetszett.

– Talán rosszul ítéli meg, és a megyei urakat is. Lehet, hogy két szívük van, de a magyar az igazi. A télen is olyan személytől értesültem a veszélyről, aki a másik oldalon ül éppen hivatalban. Itt Csesztvén meg senki nem tud semmiről.

– A felesége sem?

– Ő sem. Higgye el, nagyon óvatos vagyok. Ő mégis csak egy asszony.

– Csak egy asszony? – kérdezett vissza a vendég. – Nagyon nem szeretem ezt a fordulatot. Tudja, túl sokat volt módomban hasonlót hallani.

– Értem, miről beszél.

– Arra nem gondolt, mi lesz, ha mégis beüt a baj? Vajon mit fog érezni, ha rájön, hogy becsapta őt? Hogy éppen azt nem osztotta meg vele, ami talán a legfontosabb? Mi lesz akkor a feleségével?

Madách elkomorodott. Aztán azt mondta:

– Ha velem valami történne, bízom benne, hogy az anyám és az öcsém gondoskodnak a feleségemről és a gyermekeimről. Különben lehet, hogy magának van igaza. A napokban mindent elmondok Erzsinek.

Komolyan kell vennünk, hogy így határozott, még akkor is, ha erre az eltervezett, feleségével folytatandó fontos beszélgetésre a valóságban sosem került sor. Két nap múlva ugyanis Madách Imre már fogoly volt.

Hogy miről beszéltek még aznap éjjel, ott a cserépkályha mellett, hogy szó esett-e a vendég küldetéséről, Kossuthról, netán a jól elrejtett fegyverekről, nem tudható. Egy biztos, Jean-Paul másnap kora hajnalban elutazott.

Így történt, hogy Fráter Erzsí reggel már nem találta a vendéget, és Madách sem volt otthon. Azt üzenté, sürgős birtokügyeket kell intéznie, de ebédre otthon lesz.

És így eshetett meg, hogy amikor másnap Madách Imrét a katonák letartóztatták Kossuth volt titkárának, Rákóczi Jánosnak a rejtegetésével vádolva, Fráter Erzsí, a szegény Lidércke ott maradt árván, védtelenül és tudatlanul. Harmadik gyermekét is, aki mégsem kisfiú lett, hanem kislány, egyedül szülte meg, a rokonok, barátok valahogy nem tartották fontosnak, hogy törődjenek vele. De ez már egy másik szomorú történet.

*

Sajnos az erdélyi szervezkedés, ahogy a magyarországi felkelés is, csak lidércke volt. 1852 nyarán-őszén Erdélyben újabb résztvevőket tartóztattak le. Többek között októberben azt a Kapu Andrást, aki vallomása szerint tudni vélte, hogy Madách Imre részt vett a politikai szervezkedésben.

Fegyveres ellenállásra ekkor mindössze egyetlen helyen került sor, de írásos feljegyzés erről sem készült. A csendőrtiszt, amikor felettese megkérdezte, ki volt a tűzharcban elesett összeesküvő, mindössze ennyit mondott:

– Csak egy cigány.